

Društvo »Akademičar« u Koprivnici

U Koprivnici je između dva rata djelovao Klub akademičara, okupljajući od osnutka 1926. godine pa do izbijanja rata 1941. godine nekoliko generacija gotovo svih ondašnjih studenata Koprivnice i okolice, te većinu fakultetski obrazovanih koprivničkih građana.¹ Ovo udruženje koprivničkih intelektualaca petnaestak je godina, istina, s varirajućim intenzitetom i agilnošću nastojalo svoj grad izvući iz duhovne ućahurenosti i kulturne zaostalosti. Od samog osnutak Klub akademičara uživao je ugled gradske elite tim više što je akademsko obrazovanje tada rijetkost, a i Koprivnica je gradić s manje od deset tisuća stanovnika od kojih je, uz trgovačko-obrtničke, činovničke i radničke slojeve, većina seljačkog porijekla. U sredini koju je karakterizirao problem visoke nepismenosti akademičari su entuzijastički vjerovali u vlastitu kulturno-prosvjetitljsku misiju.

I prije osnivanja Kluba akademičara koprivnička se inteligencija, iako malobrojna, okupljala i međusobno družila. Koprivničke intelektualne prilike i neke od intelektualaca koji su dali pečat životu grada prije prvog svjetskog rata upoznajemo zahvaljujući živopisnom feljtonu dra Zvonimira Vargovića, objavljenom u »Podravskim novinama« u godištu od 1939. godine. Pod naslovom »Iz galerije koprivničkih tipova« Vargović između ostalog piše:

»... Tamo negdje oko 1904. ili 1905. mogli ste vidjeti mnogo muškaraca odjevenih u čistu bjelinu (za onda raritet), a u zapučku okićene velikim cvijetom. To su bili tzv. križari – abonenti hotela Križ – a deviza im je bila neženstvo (čini mi se, da su se toj devizi iznevjerili svi izuzev pok. Dra Julčeka Scheyera). Na čelu tih križara bio je mladi koncipijent Dra Ferenčića Dr Edo Dorčić-Novaljan...«²

»... Ljekarnik Petar Krešimir Derenčin došao je kao mlad čovjek i neženja oko 1903. u Koprivnicu... te je njegova kuća postala sastajalištem mlade koprivničke inteligencije. Okupio je oko sebe tadašnju koprivničku elitu, a svi ti mladi suci, liječnici i učitelji čutili su se u njegovoj kući kao doma... Tu se raspravljalo o svim problemima javnog života, a popilo se šljivovice i konjaka više no u svim koprivničkim lokalima...«³

Zasigurno je otvaranje gimnazije u rodnom gradu, prvo četverorazredne 1906. godine, a nakon prvog svjetskog rata i potpune osmorazredne, omogućilo većem broju mladih Koprivničana, uglavnom djeci obrtnika, trgovaca i činovnika, ali i imućnijih seljaka i ponekog radnika da steknu višu naobrazbu, te im otvorilo put za studij. I tadašnji se koprivnički studenti okupljaju, družē, diskutiraju, a neki od njih se 1923. godine kao kopri-

vnička podružnica kulturnog društva »Jurislav Janušić« iz Zagreba angažiraju oko izdavanja lista »Podravski glasnik«. Glavni urednik lista bio je Vladimir Blašković, a uvodničar kroz nekoliko brojeva Otokar Keršovani.

Do osnutka Kluba akademičara dolazi 1926. godine, kao izraz potrebe studenata i akademski obrazovanih građana za čvršćim organiziranjem i djelovanjem.

Osnutak Kluba popratile su »Koprivničke novine« od 15.8.1926. slijedećom viješću:

»Ovih dana osnovano je u Koprivnici novo društvo »akademičara«, koje okuplja svu ovdašnju akademsku omladinu. Klubu je svrha: svestrani rad na području znanosti, umjetnosti i društvenog života isključivši dnevnu politiku...«, a tadašnji predsjednik Kluba Ivan Šavor, vehementno iznosi okvirni program rada akademskog udruženja u »Domaćem ognjištu« od 4.12.1926. godine:

»Mi djeca te zlosretne Koprivnice, pregnuli smo da zbacimo sve što nije zdravo i sve ono nesnosno, što kvari lijep razvitak našeg grada, koji ima sve uslove da razvije lijepu budućnost.«

U skladu sa zacrtanim programom rada akademičari se angažiraju na raznim poljima – spremaju izdanje Almanaha Koprivnice, priređuju komemoracije, literarne i zabavne sastanke, predavanja. Važan događaj za Klub akademičara, a i za cijeli grad bilo je otvaranje javne knjižnice, 8. siječnja 1928. godine. Knjižnica je tada bila smještena u posebnoj dvorani hotela »Križ«, a niskim članarinama pristupačna cjelokupnom građanstvu. Iste godine tokom ferija kada su aktivnosti Kluba najintenzivnije, Klub priređuje u suradnji sa »Seljačkom slogom«, kulturno-prosvjetnim ogranakom Hrvatske seljačke stranke razne priredbe, a povodom smrti Stjepana Radića organizira žalobne manifestacije. Osim toga, Klub proširuje svoje djelovanje prikazivanjem poučnih i umjetnički kvalitetnih filmova, dok zabave akademičara uživaju već tada veliku popularnost i očekuju se kao najelitniji događaj u društvenom životu grada.⁴

1930. godine Klub ima četrdesetak članova. Jezgri čine Vladimir Blašković, Ivan Šavor, Slavko Löwy, Marko Kasumović, Zora i Olga Koči, Dragutin Čuković, Kvaternik, Kovačić i Wolfensohn. Vrhunac aktivnosti te generacije koprivničkih akademičara bilo je izdavanje vlastitih, klupskih novina. U zapisniku sjednice Kluba akademičara od 26.2.1930. godine zabilježeno je:

»... Tiskara Braće Loborec ponudila »Klubu akademičara« štampanje klupskih novina uz vrlo povoljne uvjete... Kolege V. Blašković, D. Čuković, I. Šavor i S. Löwy učinili su već sve potrebne predradnje oko izdavanja prvog broja

klubskih novina ... Kolega Blašković je kratkim govorom razložio članovima Kluba akademičara kako je i zašto došlo da Klub izdaje vlastiti list ... Izdavanjem vlastitog lista nastaju nove mogućnosti koje će pružiti Klubu akademičara da djeluje u smislu pravila – kulturno i prosvjetno ... Ovaj novi list zvat će se »Podravske novine«, a za vlasnika – Klub akademičara – odgovarat će kolega Ivan Šavor i ing. Löwy, a za uredništvo kol. Vladimir Blašković.⁵

Već u programatskom članku objavljenom u prvom broju lista akademičari su progovorili emotivno, burno i »krležijanski« intonirano o nastojanjima da svoj grad podignu na nivo kulturne suvremenosti, distancirajući se od vladajuće prakse jalovih političkih prepucavanja i lokalnih razmirica:

» ... Hoćemo da govorimo glasno, jasno i otvoreno! ... Ukratko: govorilo se, obećavalo i mlatilo dosta i previše! Dalje se više ovako ne može i ne smije! Naša draga i hrvatska Koprivnica, koja bi po svom smještaju i pozivu trebala da bude među prvim i najnaprednijim hrvatskim gradovima, umjetno je srozana skoro posve na razinu obične panonske selendre ... Ne slažemo se s naziranjem skeptika, koji tvrde, da je u Koprivnici svaki pozitivniji rad nemoguć. Protivno vjerujemo u mogućnost izlaska iz današnje teške, upravo kaotične situacije! ... Neka se dade mjesta onima, koji će znati i htjeti i moći dokazati, da se sva naša otvorena koprivnička pitanja uz malo dobre volje dadu riješiti sretno, uspješno i bez ikakve natruhe bilo kakvih i čijih ličnih interesa. I upravo radi toga je nužno, da se kida i obračuna sa svim dosadanjim! Naš rad započinjemo jakom voljom i tvrdom vjerom, da će uz nas biti sve ono što želi našoj dragoj, hrvatskoj Koprivnici ljepšu, bolju i plodonosniju budućnost ... «⁶

Međutim, nestrpljiva i energična vjera obrazovanih i slobodoumnih akademičara pod geslom »naprijed u bolju budućnost Koprivnice!« zazvučala je prebučno u inertnoj sredini navikloj da joj društveni život kreira uglavnom prigodničarska praksa lokalnih pjevačkih, karitativnih, sportskih i vatrogasnih društava. Kritički,

Grupa članova Kluba akademičara na izletu u Starigradu, 1934. ili 1935. godine

često ironični pa i sarkastični napisi, kao na primjer o »improvizatorskoj, nepragmatičnoj komunalnoj politici«, o indolenciji spram obrazovanja ženske djece, o potrebi urbanističkog reguliranja i planiranja Koprivnice, o niskom nivou muzičkog i društvenog života grada, o prigodničarstvu lokalnih pjevačkih društava koja se »održavaju zbog tradicije«, a u pozadinu je potisnuta umjetničko-kulturna zadaća« itd. – izazivali su, razumljivo, bijes samopozvanih branioca »hrvatskih narodnih i vjerskih običaja«, zapravo grupe purgera okupljenih oko klerikalnog lista »Koprivnički Hrvat«. Iako je pristup akademičara socijalno-ekonomskim i političkim pitanjima ostajao u liberalno-građanskim okvirima, ograničen apstraktno-humanističkom vjerom da se apelom i kulturnim radom na prosvjećivanju ljudi može mijenjati svijet, imputiralo im se da »atakiraju na vjeru, ističu cionističku vjersku zastavu i da su obojeni crveno«. Intelektualna, pomalo elitna ekskluzivnost onemogućila je akademičarima utjecaj na šire slojeve, a nije naišla ni na očekivani odaziv dobronamjernih građana, tako da Slavko Löwy u napisu o djelovanju klupske knjižnice s rezignacijom postavlja pitanje o smislu daljnjeg djelovanja Kluba:

» ... Četiri godine nuđaju se tako Koprivničancima *besplatno* knjige iz knjižnice Kluba akademičara. 10.000 koprivničkih građana pročitalo je iz te *besplatne* knjižnice ukupno 50 (pedeset) knjiga na godinu. Dvjesteti dio jedne knjige godišnje na stanovnike kraljevskog i slobodnog grada Koprivnice ...! ... Imade li veliki idealizam klubaša u takvom ambijentu smisla; ima li smisla četiri godine ljeti i zimi stražariti u maloj biblioteci, kojoj nikada nitko nije darovao ni dinara i sve za ono jadnih 50 (pedeset) knjiga; imade li smisla držati predavanje po selima (bez pompe i plehmuzike), uvoditi uz idealizam i deficit kulturne filmove (da, Harry Piel!) i, napokon, ima li smisla izdavati novine u krugu već inficiranom subotnjim senzacijama »ličnih interesa« ... Pa onda u ime šireg, čovječanskijeg idealizma i zdravog razuma primati honorar u obliku blesavih komentara, denuncijantskih podvala i političkih imputacija? Ili pustiti do bijesa sve: i neandertalske lubanje i sredovječne mračnjake i nepismene branioce gradske imovine i vinske patriote i procesije i pijače i zlatne čavle? ... «⁷

Nakon dvadeset i četvrtog broja akademičari odlučuju da tjednik »Podravske novine« preuzme drugi vlasnik, kako list ne bi izvrgavali »daljnjim denuncijantskim klevetama«. Uz probleme s klupskim novinama i s neposjećivanjem knjižnice. Klubu je oduzeto i tenisko igralište, tako da je entuzijizam akademičara prilično splasnuo. Međutim, oni se i dalje javljaju svojim kritičkim napisima, a zahvaljujući njima u Koprivnicu, koja živi svoj život malog provincijskog grada od pokladnih do nikolinjskih i silvesterskih zabava i čajanki, ipak tu i tamo zaluta »poneko gostovanje«. Tako u »slabo akustičnoj dvorani s raštimanim klavirom« »Domoljuba« koncertira »Zagrebački kvartet« u kojem nastupa i koprivnički akademičar Milan Graf, dok akademski kor pod artistskim vodstvom maestra Jakova Gotovca doводи Vladimir Blašković, prvi tenor zbora, tada profesor na koprivničkoj gimnaziji. U hotelu »Križ« izlaze svoje slike koprivnički akademski slikar Stjepan Kukec, a Krsto Hegedušić »poznati slikar Podravine, tajnik slikarskog udruženja »Zemlja« i poznati slikar naše generacije«, drži predavanje o suvremenom evropskom sli-

Grupa studenata iz Kluba akademičara, snimljeno 28. 8. 1938.

karstvu uz diapozitive. Najavljeno kao »prvo takve vrste u nas« predavanje nije naišlo na očekivani odaziv – »posjet daka bio je prilican, posjet građana vrlo slab«. Akademičari se angažiraju i oko komemoracije povodom pedesetogodišnjice smrti Augusta Šenoae, dok lokalne novine, između ostalog, bilježe da je »ovih dana posjetio našeg sugrađanina g. V. Vošickog književnik g. Miroslav Krleža ...«.

Inače, početak tridesetih godina i u Koprivnici je u znaku Aleksandrove monarhofašističke diktature i paraliziranosti političkog života, velike ekonomske krize, pauperizacije, besposlice i socijalnih problema. 1932. godine izbio je skandal koji izaziva konsternaciju među koprivničkim građanstvom. Te godine zatvorena je koprivnička gimnazija uz javno obrazloženje da se prilikom srednjoškolaca smanji i tako spriječi stvaranje proletarijata«. Međutim, pravi povod bilo je kidanje slike kralja Aleksandra počinjeno tajno, tokom noći u gimnaziji. Hašpenja i preslušavanja gimnazijalaca i studenata nisu tada otkrila počinioce, a zbog velikog revolta i režimski i antirežimski nastrojnih građana, koprivnička je delegacija uspjela kod kralja Aleksandra isposlovati ponovno otvaranje gimnazije. No, bunt i antirežimski revolt obilježavaju novu generaciju studenata koja obnavlja i oživljava rad Kluba akademičara.

Krajem 1932. godine akademičari ponovno otvaraju javnu knjižnicu, a ovaj za koprivničku sredinu značajan događaj obznanjuje koprivnički novinar Dušan Ožegović člankom u zagrebačkom listu »Večer«:

»Klub akademičara u Koprivnici, uzdanica naša starodrevnog hrvatskog grada, koji nizom godina uspješno radi i podiže ovdašnji društveni život, otvara u nedjelju 28.11. svoju knjižnicu. Ova knjižnica, koja već sada obiluje odličnim djelima domaće i strane književnosti, služiti će građanstvu bez razlika staleža, a smještena je u prostranim prostorijama nove gradnje Leona Turka na Jelačićevom trgu. Svečano otvorenje knjižnice obaviti će se u nedjelju u 10 sati prije podne. Poslije otvorenja održat će Klub u gradskoj vijećnici izvanrednu skupštinu na kojoj će sveučilišni profesor Filip Lukas održati spomen-predavanje. Klub akademičara zahvaljuje dosadašnjim osnivačima knjižnice Krešimiru Derencinu

i Dani Hraniloviću, ljekarniku, primarijusu gradske bolnice Dru Ivanu Vedrišu i gradskom blagajniku Stjepanu Jembreku. Oni su pri znatnim žrtvama pomogli osnivanje ove kulturne ustanove. Sveukupno građanstvo prati sa simpatijama kulturni rad Kluba akademičara, koje služi našem gradu na čast.«⁸

Iako je knjižnica otvorena zahvaljujući entuzijazmu akademičara i materijalnoj pomoći dobronamjernih građana, njen opstanak je bio pod stalnim znakom pitanja, jer je nailazio na niz problema – od malog, pretežno zastarjelog fonda knjiga naslijeđenog od prve knjižne akademičara, do kredita, u ono vrijeme oveće sume od 4.500 dinara, koju je Klub što prihodom od prikazivanja kino-predstava a što financijskom pomoći građana ipak uspio vratiti. Trud se isplatio, tako da su akademičari u vrlo kratkom vremenu ne samo uvećali početni knjižni fond od 600 na 1500 svezaka knjiga, već se povećao i broj članova knjižnice – za nešto više od godinu dana, statistički gledano, na pet koprivničkih građana dolazile su otprilike dvije pročitane knjige, a u usporedbi sa stanjem u staroj knjižnici akademičara tri godine ranije, kada je na dvjesto ljudi dolazila jedna knjiga radilo se o vidnom napretku, te su akademičari mogli zadovoljno zaključiti:

»... Ako se kulturno stanje jednog grada ocijeni prema množini pročitanih knjiga, onda prema stanju od nekoliko godina stojimo odlično. Danas se kod nas čita 87 puta više nego ranije!«⁹

U radu knjižnice i Kluba tada su se posebno angažirali Koščak Franjo, Dolenec Marija, Paprika Ivan, Pavlović Mihajlo, Borić Slavko, Ivković Stjepan, Korošec Josip, Selinger Zoltan, Zemljčić Ivo, Kamenar Viktor i dr. Njihov kritički odnos spram socijalne zbilje i vladajućeg političkog režima utjecao je i na formiranje knjižnog fonda, tako da su uz »najbolja naša i strana djela te gotovo sva savremena djela prevedena na hrvatski« nabavljali i literaturu koja je bila na listi zabranjenih i zapljene podložnih knjiga kao npr. Krležina djela, Cesarčev »Put po Rusiji«, Rikard Simeonov »Krvavi kruh«, a Lenjinova djela radi zavarivanja cenzure naslovljavane su na koricama samo kao »Vladimir Ilić«. Ova generacija akademičara uspjela je animirati i u knjižnicu privući prilican broj građana – uz članove Kluba, tu su dolazili seniori, odnosno građani s već stečenom akademskom naobrazbom, zatim podupirajući članovi Kluba, srednjoškolci, a posebno niske članarine plaćali su radnici i seljaci. Tako je ostvarivanja svrha knjižnice »da svakome omogućiti čitanje dobre knjige, a ne da donosi profit«. Knjižnica je radila dva puta tjedno po nekoliko sati, a kao knjižničari vodili su je studenti koji su pretežno boravili u Koprivnici, a na predavanja i ispite putovali u Zagreb. Kako su prostorije knjižnice ujedno bile i klupske prostorije, akademičari se tu sastaju, druže, diskutiraju, a navraćaju seniori i drugi građani.

Akademičari se angažiraju i na drugim poljima. Tokom 1933. godine u Koprivnici gostuje, zahvaljujući članici Kluba Beati Derencin, pijanista Petar Knez Dumčić, te ponovno »Zagrebački kvartet«, dok prof. Mirko Kus-Nikolajev drži vrlo aktuelno antifašistički intornirano javno predavanje o Njemačkoj.

Akademičari su izašli ususret i »Koprivničanima željnih i žednih glumačke umjetnosti«. U lipnju 1934. godine osnovana je na inicijativu dr. Željka Selingera, prof. Ljubomira Serdara i studenta Ivana Paprike kazališna sekcija Kluba akademičara. Namjera sekcije da »donošenjem na scenu najboljih dramskih djela domaćih i

Kazališno i literarno društvo, izvedba Nušićevog »Pokojnika« 25.5.1938.

stranih autora, podiže kulturni nivo našeg grada« u potpunosti je uspjela. Njihove predstave, uglavnom komedije, uživale su u gradu veliku popularnost i dupkom su punile dvoranu »Domoljuba«. Kazališna sekcija okupljala je uz studente i građane različitih zanimanja. U vrlo kratkom vremenu sekcija izlazi pred koprivničku publiku s Nušićevom »Protekcijom«, »Nedužnim zavodnikom« Arnolda i Bacha, te Gogoljovom »Ženidbom«, prikazanom povodom 125-godišnjice autorovog rođenja. Duša sekcije bio je dr. Željko Selinger, režiser, a i sâm autor nekih komičnih komada. Tako je njegova komedija »Nisam štel škandala delati« podigla štimung i izazvala urnebesni smijeh na zabavi akademičara, 1935. godine, koja se i dalje redovito održava svake godine, prve subote u siječnju. Plesu je obično prethodio kratki program – jednom je to Erika Druzović, prvakinja opere zagrebačkog kazališta, a jednom pak komičar Tkalec uz pjevačke točke Koprivničana Ljerke Šavor i Stjepana Lalića. Zabava se nastavlja uz svirku, najčešće zagrebačkog akademskog jazz sastava »Colibry« ili koprivničkog u kojem su svirali Vladimir Šavor, Buki Albahari, Egon Fišer i Holubek. Ne samo da su te zabave akademičara slevile kao elite po karakteru, već se i publika sastojala uglavnom od imućnijih građana, kojima je stvar prestiža bila da Klubu pokloni veće svote novca. Čisti prihod od ulaznica i tombola, naime, koristio se za nabavku knjiga, ali jedva je dostajao za uzdržavanje knjižnice i plaćanje unajmljenih prostora. Akademičari su stoga češće prinuđeni apelirati na članove da redo-

vito plaćaju članarinu, a na ostale građane »da pomognu knjižnicu u širenju prosvjete i kulture, da omoguće čitanje i onima koji nemaju novca da kupe knjige«.

Promjene u političkoj konstelaciji zemlje, pak, ne zaobilaze ni koprivnički kraj, a imaju upliva i na pojavu sve izraženijih ideoloških razmirica u Klubu akademičara. Nakon smrti kralja Aleksandra 1934. godine, naime, knez Pavle vrši donekle politički zaokret liberalizirajući građanski politički život. To je omogućilo i Radićevom nasljedniku Mačeku da regenerira Hrvatsku seljačku stranku i premda u opoziciji, jača je okupljajući na bazi tzv. »hrvatskog pitanja« sve veći broj seljaka i pauperizirane sitne buržoazije. S druge strane, u borbi za vlast postepeno napušta seljačku ideologiju zamjenjujući je otvorenim zastupanjem interesa hrvatskih kapitalističkih krugova u pogađanju sa srpskom buržoazijom.

I u koprivničkom kraju oživljava politički život. Uz režijske političke grupe aktiviraju se klerikalne i prostaške struje, jača radnički sindikalni pokret, no najveći utjecaj i najveći broj pristalica ima Hrvatska seljačka stranka. Zapravo, ne samo politički nego i društveni život u Koprivnici u drugoj polovini tridesetih godina u znaku je prevlasti haesesovske ideologije – u Koprivnici i okolnim selima niču ogranci kulturno-prosvjetnih, ekonomskih, sportskih i radničkih organizacija HSS-a, popularizira se seljačka ikonografija, drže se predavanja o seljačkom pitanju, izlazi Zbornik hrvatskih seljaka-stvaratelja...

Politička previranja odražavaju se i u Klubu akademičara. 1935. godine na čelu Kluba je upravni odbor kojeg bije glas da je ljevičarski i komunistički, a to je razlog što te godine gradsko zastupstvo dodjeljuje Klubu spram ostalih lokalnih društava mizerna sredstva, nedovoljna da knjižnicu izvuku iz financijske krize. I među članovima Kluba dolazi do ideološkog razmimoilaženja. Već krajem 1935. godine neslaganje među akademičarima nagovjestilo je otcjepljenje kazališne sekcije od Kluba, dok kroničarski zapis u »Podravskim novinama« od 24.10.1936. godine govori o nastojanju da se »klupske razmirice« prevladaju:

»11. listopada o.g. održao je Klub akademičara svoju XI godišnju skupštinu. Skupština je protekla u najboljem redu pod predsjedanjem ing. agr. Josipa Korošca u prisustvu izaslanika policijskih vlasti g. Abrehta. Pronašao se modus kako bi se sve suprotne struje u Klubu izmirile, te je današnji odbor Kluba izraz mišljenja i volje svoju članova Kluba. Upravni odbor: Vlado Savor, Zvonimir Lipnjak, Slavko Čelanski, Kovač Vlado, Štok Franjo, Viki Kamenar, Guteša Danilo, Gross Viktor, Paprika Ivan. Nadzorni odbor: Pavlović Vilko, Ružić Ivan, Balika Antonija.«

Te iste godine na poziv Kluba akademičara dr. Nikola Peršić iz Zagreba drži u Apolo-kinu javno predavanje o Abesiniji popraćeno dijapozitivima, koje je zbog aktualnosti naišlo na znatan interes kod kopriivničke publike. Naime, to je vrijeme talijanske agresije na Abesiniju, a uz Italiju i Njemačka svojom ekspanzionističkom politikom sve jače prijeti svjetskom miru. Akademičari izlaze ususret i sve jačem interesu za seljačko pitanje i sve više popularniju politiku Hrvatske seljačke stranke organiziraju predavanje dr. Rudolfa Hercega pod nazivom »Temeljno načelo seljačkog pokreta«. Uključuju se i u pripreme za veliku komemoraciju Matiji Gupcu i Stjepanu Radiću zajedno s izbornim odborom Hrvatske seljačke stranke za kopriivnički kraj. Međutim, do manifestacije nije došlo na izričiti zahtjev Vlatka Mačeka, iza kojeg su se krile namjere tzv. desnog krila kopriivničke organizacije Hrvatske seljačke stranke kojima nisu odgovarale antiklerikalne i socijalne ideje Miškine koji je trebao održati tom prilikom govor, i njegovih pristalica s tzv. lijevog krila iste organizacije. Budući da je Miškina svojim izrazito naprednim socijalnim programom, u mnogome bliskim marksističkim i komunističkim idejama, imao podršku dijela akademičara koji je u gradu bio pronsiran kao komunistički, sukob između pristalica »lijevog«, odnosno »desnog« krila Hrvatske seljačke stranke obilježio je i odnose u Klubu akademičara.

Već u veljači 1937. godine sazvana je izvanredna godišnja skupština akademičara. Po direktivi Mačeka, iza koje su se i ovaj put nalazile domaće pristalice stroge linije Hrvatske seljačke stranke skupštini prisustvuje i predsjednik Sveučilišne organizacije HSS u Zagrebu Stjepan Šiletić. Budući da je upravni odbor davao osnovni ton radu i orijentaciji Kluba, Šiletić stavlja akademičare pred dilemu – oni koji glasaju za listu pronsiranih ljevičara glasaju protiv dr. Mačeka. Sto zbog političkog uvjerenja, što zbog oportuniteta nekih kojima je bilo obećano lakše dobivanje zaposlenja, ili prije glasanja nupuštanje skupštine onih koji su bili nezadovoljni njenim tokom, lista lijevo orijentiranih akademičara propala je s dva glasa razlike.¹⁰

I novi Upravni odbor u sastavu Slavko Čelanski, Franjo Jembrek, Zvonko Lipnjak i Franjo Štok s entuzijaz-

mom se prihvaća rada u Klubu akademičara – organizira se svečana proslava 10-godišnjice djelovanja Kluba, na kojoj uz domaće pjevačka društva »Podravac« i »Domoljub« i glazbeno društvo »Lira« sudjeluje i Nevenka Perko, »prvakinja naše plesne umjetnosti i olimpijska pobjednica, s programom kojim je na Olimpijadi u Berlinu osvojila prvo mjesto u narodnim plesovima«, te »najbolja sopranistica Muzičke akademije u Zagrebu, gospojica Mira Bačić«, a proslavi se pridružio i tjednik »Podravske novine«, posvetivši broj od 10.4.1937. godinere razvoju i radu Kluba akademičara.

Ovoj generaciji akademičara konačno je uspjelo otvriti nakon višegodišnje pauze novo tenisko igralište u gradskom parku do školskog igrališta radom i angažiranjem samih članova Kluba. Osniva se tenis-sekcija, a uz njem muzička i fotoamaterska sekcija, koja zahvaljujući angažiranju Zlate Sivoš, apsolventice filozofije, priređuje vrlo uspješnu natjecajnu fotoamatersku izložbu, prvu takve vrste u gradu. Najavljuje se i rad literarne sekcije »koja će nastojati barem ublažiti našu »duhovnu krizu«, a planira se i ambiciozan program predavanja iz raznih područja po uzoru na pučko sveučilište. Na poziv akademičara dr. Rudolf Horvat drži u dvorani »Domoljub« predavanje o povijesti Kopriivnice.

Nakon što je neko vrijeme djelovala u sklopu društva »Domoljub«, bivša kazališna sekcija Kluba akademičara oformljuje se 1937. godine kao samostalno Kazališno i literarno društvo. Srž mu čine uglavnom akademičari, koji su kao rezultat ideoloških trvenja izgubili vodstvo i povukli se iz Kluba. Tako je na konstituirajućoj skupštini novoosnovanog društva kao predsjednik izabran dr. Željko Selinger, za potpredsjednika je izabran Stjepan Lalić, za tajnika Janko Paprika, blagajnika Cvitan Božičković, arhivara Viki Kamenar, tehničkog referenta Zoltan Selinger, šefa pozornice Vilko Pavlović, a u Nadzorni odbor Slavko Hirschler, Franjo Dolenc i Tomislav Ivković. Glumom, kvalitetom izabranih komada, dekorom i scenografijom ovo amatersko društvo često je izlazilo iz okvira provincijskog diletantskog kazališta. Petnaestak njihovih predstava, i dalje pretežno komičnog sadržaja koje priređuju kroz nekoliko godina do izbivanja rata nailaze na odličan prijem kod kopriivničke publike. Kroz društvo je prošlo četrdesetak članova – studenata, intelektualaca, radnika i činovnika, a nastupalo se s komedijama koje su se nalazile i na repertoaru zagrebačkih kazališnih kuća, npr. s Fodorovom »Maturom«, Barabaševim »Lako muškarcima«, Ka. Mesarićevim »Gospodskim djetetom«, Nušićevim »Pokojnikom« itd. Društvo je surađivalo s Hrvatskim narodnim kazalištem u Zagrebu. te su zagrebački glumci Ervina Dragan, Vika Podgorska, Grković, Petrović i režiseri Mesa-rić i Freudereich uz simboličan honorar ili samo naknadu putnih troškova gostovali u nekim predstavama društva. Kazališno društvo je gostovalo i u Ludbrebu, Pitomači i Đurđevcu, a Željko Selinger i Ivan Paprika odlazili su u obližnje Brege da uvježbavaju predstave tamošnje diletantske sekcije Seljačke sloge. Kopriivnički kazališni amateri sudjelovali su i na tradicionalnim popularnim zabavama sportskog kluba »Kopriivnica«, a popularne su bile i tzv. Kalite redute u suradnji s teniskim klubom. Jednom riječju, Kopriivnica se ubrajala u rijetke provincijske gradove koji su imali tako agilno i kod građanstva vrlo dobro primljeno kazališno društvo. Ono je trebalo sudjelovati na natjecanju tri najbolja kazališna društva, članova Matice hrvatskih kazališnih dobrovoljaca u Zagrebu, ali te planove osujetio je rat.

Akademičari na izletu u Močile, 27. 2. 1938.

1938. godine u Koprivnici osnovano je još jedno društvo, koje je obilježilo predratni društveno-kulturni život grada – Društvo prijatelja Francuske ili Cercle français. Do njegovog osnivanja je došlo na inicijativu profesora koprivničke gimnazije, a u suradnji s Francuskim institutom u Zagrebu radi upoznavanja francuskog jezika, književnosti i umjetnosti. S vremenom se razvio u jedan od najjačih francuskih klubova u Hrvatskoj. Klupske prostorije nalazile su se u kući Kartis preko puta bolnice, a budući da su se u rad »serkla« uključili i neki članovi Kazališnog i literarnog društva, uglavnom već spominjani bivši članovi Kluba akademičara, prostorije su im bile zajedničke, te su se ovdje održavale i kazališne probe. Osim toga, tu je bila smještena knjižnica i čitaonica snabdjevena knjigama i časopisima na francuskom jeziku, a održavali su se i tečajevi jezika, konverzacija i predavanja na francuskom jeziku. Uz kulturno nastojanje Klub je uzeo u zadatak da »na socijalnom polju zblizava i udružuje pojedince, podstičajući ih da u drugima gledaju svoju braću i drugove, utvrđujući im duh osjećajem zajedništva i solidarnosti«. Ovdje su se, zapravo, ilegalno širile marksističke ideje, a na adresu »serkla« u Koprivnicu je stizao propagandni materijal komunističke partije.¹¹

Iste, 1938. godine u vrijeme ljetnih ferija koprivnički akademičari domaćini su zajedničkog izleta studenata iz Čakovca, Varaždina, Ludbrega i Koprivnice na Sodericu. Sastanku je prisustvovalo oko šezdesetak studenata, a diskutiralo se o idejama zajedničkog rada, »koje toliko su nas približile i ujedinile da su se složili i oni najsuprotnijih ideoloških naziranja kao što je slučaj kod kolega iz Koprivnice«. Bilo je to u stvari okupljanje omladine ovog područja u borbi protiv sve više prijetjećeg rata i nadirućeg fašizma bez obzira na ideološku i stranačku pripadnost, kao rezultat nove politike Komunističke partije Jugoslavije pod vodstvom Josipa Broza. U antifašističkom studentskom pokretu iz Koprivnice su se naročito angažirali Oto i Viktor Gross, Olga Štok, Ljubica Lipnjak, Vinko Škorjanec i drugi, a sastanak na Soderici organizirali su Vlado i Stefica Mađarić iz Lud-

brega, te Gabrijel Santo iz Varaždina. Suradnja se nastavila, pa su slijedeći sastanci održani na slapu Bednje u Ludbregu, a zatim u Varaždinu i Čakovcu.¹²

Klub akademičara, predvođen 1938. godine novim odborom u sastavu Kovač Vladimir, Sivoš Zlata, Plazek Ivan, Krmpotić Ivan, Povrženić Ivo, Ščetinec Branka i Mostovac Zdenko angažira se i na drugim područjima. Akademičari se uključuju u akciju Seljačke sloge koprivničkog kotara na suzbijanju nepismenosti, a u okviru kulturne akcije Matice Hrvatske, kroz tri dana pod šatorom u centru grada po prigodnim cijenama prodaju knjige. I te godine Klub priređuje izložbu fotoamaterskih radova članova svoje sekcije i građana, a novoosnovana kazališna sekcija odlučila je da u zimskim mjesecima na tenis-igralištu uredi klizalište »za kojim se već duži niz godina osjeća potreba«. Da bi riješili financijske probleme koji konstantno prate klupsku knjižnicu akademičari upućuju apele građanima, a da bi došli do prihoda sami organiziraju koncert »velikog stila« s nastupom zagrebačkih umjetnika Ante Mesića, Stjepana Ivelje i violiniste Miroslava Szcenczia, te prikazuju u Apolo-kinu film »Voltaire«. Nabavna politika knjižnice i dalje, bez obzira na promjene u rukovodstvu Kluba, uključuje kupovinu napredne, cenzurom zabranjivanje literature. Knjižničke, ujedno i klupske prostorije nalaze se u novom lokalu u kući Fišer. Ovdje se akademičari i neformalno sastaju: između ostalog, raspravljaju o teškoj međunarodnoj situaciji i unutrašnjim prilikama, koje sve otvorenije vode fašizaciji zemlje, a nakon spoznaza Cvetković-Maček 1939. godine i sve krvavijim metodama diktature.

U dvije godine neposredno pred izbijanje rata opada aktivnost akademičara. 1940. godine Klub priređuje čajanku, te s izvinjenjem zbog teških socijalnih i ekonomskih prilika apelira na građanstvo da je posjeti u što većem broju kako bi se ublažili ekonomski problemi knjižnice.

Početak 1941. godine Klub priređuje posljednji »Ples akademičara«. Unatoč teškim političkim i ekonomskim prilikama u Koprivnici se redaju pokladne zabave, u veljači još gostuje Drama HNK iz Zagreba prikazujući šest kazališnih komada, između ostalih Krležinu dramu »U agoniji« (»... Nikada, može se smiono reći, nije koprivnička bina nešto slično doživjela...«), da bi početkom travnja 1941. godine – okupacijom zemlje, mobilizacijom i proglašenjem Nezavisne države Hrvatske – i u Koprivnici, uspostavljanjem ustaškog terora nastala opća konsternacija i zamro javni, kulturni život grada. Ustaše nisu uspjele u namjeri da pridobiju dovoljan broj članova koji bi obnovili rad Kluba akademičara, tako da se u kritičnoj situaciji, uz nekoliko iznimaka većina, nekada ideoloških suprotstavljenih akademičara našla na strani protivnika ustaške vlasti.

Usprikoš upornom kulturno-prosvjetnom radu i intelektualnom vodstvu koje je imao kroz petnaest godina svog postojanja, Klub akademičara nije uspio bitnije utjecati na ukupni duhovni život grada tako da bi nadišao njegove uglavnom provincijske okvire. U svakom slučaju Klub akademičara po mnogo čemu je važan, nezostavan segment i kreator predratnog društveno-kulturnog koprivničkog života, a za nekadašnje akademičare, članove Kluba, kao dio neponovljivih pojedinačnih životnih priča i mnogo više od toga.

BILJEŠKE

1. Izvori za kronologiju djelovanja Kluba akademičara temelje se na kroničarskim zapisima u koprivničkom listu »Podravske novine«, godišta 1930-41, te sjećanjima Ivana Paprike, Nade Kokot, Zvonka Lipnjaka, Mirka Katara, Viktora Kamenara i Zlate Sivoš.
2. »Podravske novine«, 24.9.1938.
3. Ibid., 30.9.1939.
4. Prema »Podravskim novinama« od 10.4.1937.
5. Ibid.
6. »Podravske novine«, 1.3.1930.
7. Ibid., 26.7.1930.
8. Ibid., 12.11.1932.
9. Ibid., 12.5.1934.
10. Prema Ivanu Papriki
11. Ibid.
12. Ibid.